

İklim Koruma Hukukunun Özel Hukuk Sözleşmelerine Yansımaları

Yazarlar

Simay Ataç^{1*}

Mensubiyet

¹Özel Hukuk Yüksek Lisans Programı, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeditepe Üniversitesi,
İstanbul,34755, Türkiye.

*Yazışma yapılacak kişi simay.atac@std.yeditepe.edu.tr

Preprint

Özet

İklimin ortalama durumunda ve/veya değişkenliğinde belirli bir süre boyunca görülen değişiklikler olarak tanımlanan iklim değişikliği, gezegenimizi ve barındırdığı tüm canlıları etkileyen, 21. yüzyılın belki de en önemli sorunlarından biridir. İnsan faaliyetleri nedeniyle gezegenimizin uğruyor olduğu zarar, artık sadece belirli bir bölgeyi ya da insanlığı değil, tüm dünyayı ve içerisinde yaşayan tüm canlıları doğrudan etkilemektedir. İklim değişikliğinin sebep olduğu küresel sorunların çözümünde ise birçok farklı disiplin bir araya gelmeli ve ortak menfaat doğrultusunda iş birliği içinde hareket etmelidir. İçerisinde birçok farklı paydaşın bulunduğu iklim kriziyle mücadele sürecinde ne gibi hukuki adımların atılması gerektiğinin belirlenmesi, kuşkusuz oldukça kritik bir öneme sahiptir. Bu küresel mücadele kapsamında, iklim değişikliği ile ilgili birçok uluslararası hukuki metin imzalanmakta, mutabakatlar yayınlanmakta; ulusal alanda ise ülkeler önemli adımlar atmakta, iklim mevzuatını geliştirerek, örneğin, kendi iklim kanunlarını oluşturmaktadır. Kuşkusuz, devletlerin yanında, özel hukuk tarafları da bu mücadelenin önemli paydaşlarından biridir. Bu noktada tarafların, iklimin korunması adına karşılıklı ne gibi sorumluluklar yükleyebileceği, özellikle aralarındaki ilişkinin temelini oluşturan özel hukuk sözleşmelerine ne gibi hükümler ekleyebilecekleri hukuken incelenmeli ve buna göre iklim hükümleri oluşturulmalıdır. Çalışmanın birinci bölümünde, küresel iklim değişikliği sürecinde devletlerin sorumlulukları, bu kapsamdaki uluslararası düzenlemeler ve bu düzenlemelerin Türkiye'ye yansımaları incelenmiştir. İkinci bölümde, iklimin korunması amacını içinde barındıran sürdürülebilirlik kavramı, çevre unsurunu da içinde barındıran ESG kriterleri ve şirketlerin bu bağlamdaki yükümlülükleri ele alınmıştır. İlk bölümde devletlerin, ikinci bölümde şirketlerin sorumluluğu çerçevesinde hukuki düzenlemelerin incelenmesinin ardından, bu düzenlemeleri göz önüne alarak, tarafların özel hukuk sözleşmelerine ne gibi iklim hükümleri ekleyebileceğine ilişkin değerlendirme yapılmış ve çeşitli örnek maddeler hazırlanmıştır. Yine aynı bölümde, iklim hükümlerinin hazırlanması aşamasında hangi unsurlara dikkat edilmesi gerektiği farklı kanunlar bakımından ele alınmıştır. Çalışmanın dördüncü bölümünde de, uyuşmazlıkların çözüm sürecinin iklim dostu olacak şekilde nasıl ele alınması gerektiğine ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

NOT: Bu ön baskı, hakem/bilirkişi tarafından onaylanmamış yeni araştırmaları bildirir ve bu alanda birden fazla uzmana danışılmadan kaynak bilgi olarak kullanılmamalıdır.

Anahtar kelimeler: ESG; iklim değişikliği; iklim hukuku; özel hukuk sözleşmeleri ve iklim değişikliği; sürdürülebilirlik.

Preprint

GİRİŞ

İnsanlığın ve tüm canlıların ortak sorunu olarak kabul edilen iklim değişikliği, iklimin ortalama durumunda uzun yıllarca süregelen istatistiksel olarak anlamlı değişiklikler şeklinde tanımlanabilir (Türkeş, 2008, s. 26). Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nde ise iklim değişikliği, belirli zaman dilimlerinde görülen doğal iklim değişiklikleri ve bunların yanında doğrudan veya dolaylı olarak küresel atmosferin bileşimini bozarak değiştiren insan faaliyetleri sonucunda iklimde oluşan değişiklik şeklinde tanımlanmıştır (Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, 1992). Bu tanımlardan yola çıkarak, küresel ısınmaya hem doğal, hem beşeri faktörlerin etki ettiğini söylemek mümkündür. Yanardağı patlamaları sonucu meydana gelen ve yükseldiği görülen tozlar nedeniyle güneş ışınlarının geçişine engel olan bir tabakanın oluşması ve bunun sonucunda sıcaklığın düşmesi, iklim değişikliğine neden olan doğal faktörlere örnek verilebilir (Aksay vd., 2005, s. 30). Ne var ki, süregelen iklim krizinin sorumlularının başında kuşkusuz insan faaliyetleri yer almaktadır. Neredeyse iki asırlık bir teori olan sera etkisi kavramı, 1827 yılında ünlü matematikçi Joseph Fourier tarafından keşfedilmiş ve ardından 1896 yılında İsveçli kimyager Svante Arrhenius, atmosferdeki sera gazı karbondioksit konsantrasyonundaki değişikliklere karşı, iklimin ne kadar duyarlı olabileceğine yönelik bir teoride bulunmuştur (Archer ve Rahmstorf, 2009, s.1). Arrhenius, bu teorisini, atmosferdeki CO₂ seviyesinin ikiye katlanmasının, Dünya'nın sıcaklığını ortalama 4-6°C artıracakını hesaplayarak doğrulamış oldu (Archer ve Rahmstorf, 2009, s.8). Bu tarihten beri yapılan çalışmalar, doğal nedenlerin iklimde son zamanlarda gözlemlenen değişiklikleri açıklamada yetersiz olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda yapılan bir çalışmada, insan faaliyetleri olmadan, sadece doğal faktörlerin iklime etki ettiği varsayılmış ve bu durumda, iklimde günümüzde gözlemlenen kadar bir değişikliğin olmayacağı, sadece az oranda bir yüzey ısınması görüleceği tespit edilmiştir (National Research Council, 2020, s. 5). Bunun sonucu olarak, insan faaliyetlerinin, iklimde görülen değişiklik üzerinde ne kadar büyük bir etkiye sahip olduğu söylenebilecektir. Özellikle, 1700'lerde kömürle çalışan ilk buhar motorunun icadından bu yana, petrol, kömür, doğal gaz ve benzeri fosil yakıtların enerji üretmek için kullanılması, CO₂ salınımını artırarak iklimin değişikliğinin en önemli sebeplerinden biri haline gelmiştir (Understanding Global Change, t.y.). Dolayısıyla, insanlığın iklim değişikliğine olan

etkisinin azaltılmasının, iklim krizi ile olan mücadelede ana hedeflerden biri olması gerektiği aşıkardır.

Dünya Meteoroloji Örgütü (“WMO”) tarafından 2020 yılında yayınlanan Küresel İklim Raporuna göre, 2020 yılı şimdiye kadar kaydedilen en sıcak 3 yıldan biri olmuştur; ayrıca, 2019 yılında sera gazı konsantrasyonları giderek artmış ve sanayi devrimi öncesi (1750 yılı ve öncesi) seviyelere göre karbondioksit oranı %148’ine kadar ulaşmıştır (World Meteorological Organization, 2020, s. 6). Bu istatistikler iklim değişikliğinin ne kadar ciddi bir seviyeye geldiğinin göstergesidir.

Hız kesmeyen nüfus artışı, gelişen teknoloji, sanayileşmenin artması, daha fazla tüketim anlayışının benimsenmesi ve toplumda yeterli tüketim ve çevre bilincinin olmayışı, küresel ısınma ve buna bağlı iklim değişikliğine sebebiyet vermektedir. Bununla beraber, dünyamızın geri dönülemez şekilde zarara uğruyor olması, sadece insanlık için değil, tüm canlılar için ciddi bir tehdittir. İklim krizinin getireceği tehditlerden biri, buzulların hızla erimesiyle birlikte deniz seviyesinin yükselmesi sonucu pek çok ülkenin sular altında kalacak olmasıdır (Bozkurt, 2020, s. 1; Atapattu, 2009-2010, s. 610-617). Bu nedenle yaklaşık 200 milyon insanın yer değiştirmek zorunda kalacağı ve bu küresel göç hareketinin sonucu olarak “iklim mültecileri” kavramının doğacağı ifade edilmektedir (Bozkurt ve Bozkurt, 2021, s. 185). Sonucu öngörülemeyen ve birçok olumsuz etkiyi beraberinde getiren bu tehdidin giderek daha önemli bir boyuta ulaşılıyor olması sonucu, toplumlar, canlı yaşamını korumak adına iklim konusunu gündemlerine alarak küresel anlaşmalar oluşturmakta ve süreci kontrol altına almak adına birtakım ulusal ve uluslararası girişimlerde bulunmaktadır.

BULGULAR

Uluslararası ve ulusal düzenlemeler ve sözleşmelerle getirilen yükümlülükler ile ticari hayatta önemi artan ESG kriterlerinin ve kurumsal sürdürülebilirlik anlayışının bir sonucu olarak, iklim krizi ile mücadelenin, artık bir lüksten öte, bir ihtiyaç olarak tanımlanabileceğini söylemek mümkündür (Yorulmaz, 2022). Şirketlerden beklenen, sadece kendisinin değil, değer zincirindeki tüm paydaşlarının da bu yükümlülüklerle uygun

ve doğru birer kurumsal vatandaş olarak hareket etmesidir. Keza ekosistemin korunması, topyekün mücadele ve katkının gerektiği bir seferberlik sürecidir. Bu nedenledir ki, ortaklıklar, paydaşlarının iklim ve çevre bilinciyle hareket etmesi için gerekli özeni göstermeli, bilinçlendirmeli, gerekirse kontrol etmeli ve denetlemelidir. Bunun en etkili yöntemlerinden biri, taraflar arasındaki sözleşmelere, bahse konu kapsamda eklenecek hükümlerle belirli yükümlülükleri belirlemek olacaktır.

Tarafları bağlayıcı şekilde oluşturulan özel hukuk sözleşmelerine, farklı şekillerde ve amaçlarla, ESG ve iklim krizi ile mücadele kapsamında hükümler eklenebilir. Bu sayede taraflar, konu ile ilgili beklentileri hakkında karşı tarafı bilgilendirebilir, karşı tarafa beklentilerini bildirebilir, aksi halde, sahip olduğu sözleşmesel hakları belirleyebilir (Smedt vd., 2023). Taraflar bu sayede, karşılıklı beklenti ve yükümlülüklerini sözleşme çatısı altında bağlayıcı olarak tespit etmiş olacaktır. Tarafların sözleşmelere eklenecek iklim hükümlerinde farklı menfaatleri söz konusu olabilir. Kuşkusuz, bunların başında, iklim kriziyle mücadele ve çevrenin korunmasına katkı sağlama hedefi yer almaktadır. Ancak, bu temel hedefin yanında, şirketlerin seçkin imaj/itibar/prestijini koruma menfaati, herhangi bir kanuni düzenleme kapsamında idari para cezasına maruz kalmama menfaati, tüketicinin yanıtmasından dolayı sorumluluğuna gidilmemesine ilişkin menfaat gibi farklı menfaatler de söz konusu olabilecektir. Bu menfaatlerini korumak adına, şirketler, taraf olduğu sözleşmelere çeşitli hükümler ekleyebilir. Dolayısıyla, içeriğinde iklimin korunması amacını taşıyan hükümler barındıran, *yeşil sözleşme* olarak nitelendirilebilecek sözleşmeler, ileride sıklıkla karşımıza çıkacaktır. Birinci bölümde iklim kriziyle mücadele kapsamında devletlerarası alanda imzalanan protokol ve sözleşmeler; ikinci bölümde ise, iklim sorunu ve bununla birlikte sosyal ve yönetim kavramları çerçevesinde şekillenen ESG hükümleri ve bunların sürdürülebilirlik bakış açısı kapsamında işletmelere etkileri incelenmiştir. İklim ile mücadele sadece devletlerin değil, sürecin tüm paydaşlarının ortak katkısıyla sürdürülmesi gereken, sadece mevcut durumu düzeltmekten ziyade ileriye yönelik iyileştirmelerin planlanması gereken uzun vadeli bir süreçtir. Ancak ne yazık ki, bu süreç, çoğunlukla sosyal sorumluluk çerçevesinde değerlendirilmekte ve ihtiyari önlemler alınmaktadır. İklim krizinin geldiği nokta göz önüne alındığında, hukuk kurallarının etkin gücünden faydalanarak, sözleşmeler vasıtasıyla özel hukuk ilişkilerinde

birtakım kuralların belirlenmesi, ekosistemin korunması sürecini tüm paydaşlar için bir “sosyal sorumluluk projesi”nden ziyade, yaptırımı olan sözleşmesel bir zorunluluk haline getirilmesi gerekecektir.

Günümüzde, BMİDÇS, Paris İklim Anlaşması gibi gönüllülük esasına dayanan ve yaptırımı olmayan devletlerarası sözleşmeler yerine, Avrupa Birliği Yeşil Mutabakatı, Alman Tedarik Zinciri Yasası gibi yaptırımlar yer alan hukuki düzenlemelerin oluşturulmaya başlandığını görmekteyiz. Aralarında sözleşmesel ilişki olan tüm paydaşların, bu kapsamda, aralarındaki sözleşmelere birtakım hükümler eklemesi, iklim krizi ile çok daha aktif bir şekilde mücadelede edilmesi sonucunu doğuracaktır. Nasıl ki devletlerarası sözleşmelerdeki yaptırımlar devletleri bu kapsamdaki yükümlülüklere uymaya yönlendiriyorsa, ortaklıklar arası sözleşmeler için de bu durum geçerli olacaktır. Üretim, ithalat yapan ya da hizmet sunan işletmelerin, dünyamızın korunması adına kendi iş süreçlerini tekrar dizayn etmesinin sağlanması, iklim ile mücadeleye doğrudan katkı yaratacaktır. Keza bu, sadece devletlerin veya tek başına bireylerin çabasıyla yürütülecek bir süreç değil, ortaklıklar ve değer zincirleri dahil tüm paydaşların aktif rol oynaması ve iş birliği içinde hareket etmesi gereken bir seferberlik halidir.

Dolayısıyla, sözleşmelere, başta çevrenin korunması olmak üzere, ESG kapsamında hükümler ekleyerek birtakım kural, yaptırımların belirlenmesi ve yeşil bir sözleşme kurulması, sürdürülebilir iş ilişkilerinin kurulması adına bir gerekliliktir.

SONUÇ

Küresel iklim değişikliği ile mücadele günümüzün en önemli konularından biridir. Bu kapsamda küresel anlamda birçok anlaşma imzalanmakta ve devletlere birtakım yükümlülükler yüklenmektedir. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi bu anlamda imzalanan en önemli sözleşmelerden biridir. Bahse konu sözleşmeye taraf olan ülkelerin katılımıyla her yıl farklı şehirlerde Taraflar Konferansı düzenlenmektedir. 1997 yılında Kyoto şehrinde düzenlenen üçüncü taraflar konferansı getirdiği yükümlülükler bakımından en önemli konferanslardan biri olarak kabul edilir. Ardından Paris İklim Anlaşması, küresel ortalama sıcaklık artışının sanayileşme öncesi döneme kıyasen 1,5°C'nin altında tutulması ve sürdürülebilir kalkınma ve yoksulluğun ortadan kaldırılması bağlamında BMİDÇS'nin uygulamasının geliştirilmesi amacıyla imzalanmıştır. Bu

sözleşme taraf ülkelere iklim ile mücadele bağlamında önemli yükümlülükler yüklemektedir. Son olarak Avrupa Birliği'nin düzenlediği Yeşil Mutabakat ile sadece AB ülkelerine değil, AB ile ticaret ilişkisinde olan tüm ülkelere ciddi yükümlülükler yüklemiştir. Bu mutabakatla uyum kapsamında Ticaret Bakanlığı tarafından Yeşil Mutabakat Uyum Planı yayımlanmıştır.

Tüm bu düzenlemelerin yanında, sürdürülebilirlik kavramının gelişimi ve ESG kriterlerine verilen önemin artması ile birlikte, özel hukuk ilişkisinin taraflarının, özellikle şirketlerin, iş süreçlerinde dikkat etmesi gereken hususlar söz konusudur. Nitekim, iklimin korunması, sadece tek başına devletlerin değil, tüzel kişiliklerin, bireylerin ve sürece katkı sağlama potansiyeli olan diğer tüm paydaşların katkı sağlamasıyla mümkün olacaktır. Şirketlerin bu sorumluluklarını kendi tedarik zincirinde de sağlaması adına, özel hukuk sözleşmelerine iklim hükümleri eklemesi gerekecektir. Böylelikle, sözleşmesel ilişkinin taraflarının iklim değişikliği ile mücadeleye uygun hareket etmesi teşvik edilecektir. Bu kapsamda iklim hükümleri fesih sebebi ya da ceza koşulu olarak eklenebileceği gibi, sözleşme kapsamında yapılacak bildirimlerin dijital ortamda yapılması, raporlama yükümlülüğü getirilmesi, alt yüklenicinin belli durumlarda kullanımına izin verilmesi, iş sözleşmelerinde işçilere iklim koruma yükümlülükleri getirilmesi gibi birçok hüküm sözleşmeye eklenebilecektir. Ancak oluşturulan iklim hükümlerinin, emredici hukuk kurallarına veya rekabet hukuk gibi diğer hukuki düzenlemelere aykırılık teşkil etmemesi önem arz etmektedir. Keza iklim değişikliği ile mücadele ve sürdürülebilirlik hedefleri kapsamında kurulan özel hukuk sözleşmelerinin rekabet hukuku bakımından risk taşıma potansiyelinin bulunduğu unutulmamalıdır. Bu şekilde, asıl konusunun yanında, iklimin korunmasını amaçlayan hükümler barındıran sözleşmeler, yeşil sözleşme olarak adlandırılabilecektir. İklim krizi ile mücadelede sözleşmeden doğan sorumluluğun yanı sıra, aynı Çevre Kanunu'nda olduğu gibi, kusura dayanmayan sorumluluk halleri de düzenlenmeli ve böylelikle kimi hallerde kusur aranmaksızın sorumluluğun doğması sağlanmalıdır. En nihayetinde, bir uyuşmazlık çıktığında bunu iklim dostu en uygun yöntemle çözülmesi de önemlidir. Bu anlamda dava sürecine gitmeden, tahkim, ihtiyari arabuluculuk, 35/a uzlaşması gibi alternatif uyuşmazlık önerilerinin tercih edilmesi teşvik edilmesi, keza uyuşmazlık mahkemeler aracılığıyla çözülecekse, yetkili mahkeme ve uygulanacak hukukun seçimi ile yine iklim dostu bir yargılama süreci oluşturulmak için gayret gösterilmelidir.

KAYNAKÇA VE NOTLAR

Akıntürk, T., Ateş, D. (2013). *Borçlar Hukuku*. 20. Baskı. Beta Yayınevi.

Akova, İ. (2003). *Dünya Enerji Sorunu ve Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Kullanımı*. Coğrafya Dergisi, Sayı 11. 47-73.

Al, İ. (2019). *Sürdürülebilir kalkınma ve yeşil ekonomi: Türkiye için bir endeks önerisi*. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12(1), 112-124,doi: 10.17218/hititsosbil.473413.

Alada, A., Gürpınar, E., Budak, S. (2012). *Rio Konferansı Üzerine Düşünceler*. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi. 0 (3-4-5).

Altuntaşoğlu, Z. T. (2005). *Yenilenebilir Enerji Avrupa Birliği ve Türkiye Müktesebatı*. TMMOB Türkiye ve Enerji Sempozyumu Bildirileri, 249-261.

Archer, D., Rahmstorf, S. (2009). *The Climate Crisis: An Introductory Guide To Climate Change*. Cambridge University Press.

Akyazan, S. (1974). *Tatbikatta Banka Teminat Mektuplarının Ortaya Çıkardığı Çeşitli Sorunlar*, BATİDER, Cilt VII, Sayı. 3.

Anık, G. (2005). *Borçlunun Temerrüdünden Dolayı Sözleşmeden Dönme*. TBB Dergisi, Sayı 59.

Arıkan, M. (2009). *Culpa In Contrahendo Sorumluluğu*. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. Cilt:17 Sayı: 1.

Arsava, F. (2016). *Devletlerin Egemen Eşitliği Prensipleri ve Fiili Eşitsizlik*. Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 11(2) 44-61.

Aslan, İ. Y. (2020). *Rekabet Hukuku Dersleri*. 7. Baskı. Ekin Basım Yayın.

Atapattu, S. (2009-2010). *ClimateChange, Human RightsandForced Migration: Implicationsfor International Law*. 27, 3 Wis. Int’L.J.

Ayhan, R. (2013). *Teyit Mektubu*. İÜHFMC. LXXI, S. 2. s. 51-70

Bilgili, M. Y. (2015). *Anayasal Bir Hak Olarak Çevre Hakkı*. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(2): 563-584.

Bina, O. (2013). *TheGreenEconomyAndSustainable Development: An UneasyBalance?*. Environment and Planning C: GovernmentandPolicy. 31 1023 – 1047.

Binboğa, G. (2017). *Sürdürülebilirlik Kapsamında Kyoto Protokolü Esneklik Mekanizmaları ve Türkiye’nin Durumunun İncelenmesi*. MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi Cilt:15 Sayı:4. doi: 10.18026/cbayarsos.373079.

Bodansky, D. (1993). *The United Nations Framework Convention on ClimateChange: A Commentary*, Yale Journal of International Law. Vol 18:451 451-558.

Bozkurt, K. (2020). *Küresel Isınma, İklim Değişikliği ve Göç, Sempozyum Bildirisi*. Uluslararası Göç Hukuku Sempozyumu. Yeditepe Üniversitesi.

Bozkurt, K. (2018). *Uluslararası Hukuk Düzenlemeleri Kapsamında Küresel Isınma ve Türkiye’deki Mevcut Durum*. In Geçmişten Günümüze Yerel, Bölgesel ve Küresel Krizler. 113-129.

Bozkurt, K., Bozkurt, D. (2020). *Küresel Isınma ve İklim Değişikliği Ekseninde Uluslararası İklim Politikaları ve Düzenlemeleri ve Türkiye'deki Mevcut Durum*. Özlem Yoldaş Armağanı.

Bozkurt, K., Hoca, Y., Deren, F. (2021). *Avrupa Birliği Politikaları Çerçevesinde Yenilenebilir Enerji ve Türkiye*. YÜHFD, C.XVIII, 2021/2, s.743-763.

Bozkurt, K., Grubhofer, G. (2006). *DieElektronischeSignatur İn Der Türkei*. Ankara LawReview, 2(1).

Bozkurt, K. (2018). *Umsetzung Der RichtlinieÜberDieElektronischeSignatur in Der Türkei*. İstanbul: Legal Yayınevi.

Böhringer, C. (2003). *The Kyoto Protocol: A ReviewandPerspectives*. Oxford Review Of EconomicPolicy. Vol. 19 NO. 3. 451-466.

Ciğer, M. İ. (2022). *İklim Değişikliği ile Mücadelede Devletlerin Farklılaştırılmış Sorumlulukları ve Uluslararası Hukukta Ortak Fakat Farklılaştırılmış Sorumluluklar İlkesi*. Yetkin Yayınları.

Coşkun, İ. L. (2021). *Süreklilikten Sürdürülebilirliğe*. İstanbul: Artisan Yayınlar.

Cumhurbaşkanlığıİdari İşlerBaşkanlığı Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü. (2021). *Cumhurbaşkanlığı Yayınları: 124*. Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü Yayınları: 3. 1. Baskı. Ankara.

Çakıroğlu, B., Sar E. (2016). *6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Tahtında Sözleşmeden Dönme ve Fesih*.

Çelebioğlu, T. (2021). *Türkiye'deki İklim Değişikliği ve Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerinde Yer Alan Nehir Akımlarının İncelenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi: Marmara Üniversitesi.

Çelikel, A., Erdem, B. (2017). *Milletlerarası Özel Hukuk*. 15. Bası. Ankara: Besa Basım Yayın.

Çetin, E. H. (2011). *Elektronik Belgelerin Hâkim Tarafından Delil Olarak Değerlendirilmesi*. Terazi Hukuk Dergisi, 6(54), 60-71.

Çetin, T. (2019). *İşçi Özlük Dosyalarının Bilgisayar Ortamında Oluşturulması ve Arşivlenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi: Bursa Uludağ Üniversitesi.

Daver, H. (2018). *Borcun İfasında Borçlunun Rolü*. 1. Basım. 2018. Onikilevha Yayınlar.

Dinar, R. C. (2008). *Niyet Mektuplarının Hukuki Niteliği ve Bağlayıcılığı*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Dinç, G. (2018). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Göre Çevre ve İnsan*. Ankara. Türkiye Barolar Birliği.

Doğan, M. (2021). *Sözleşme Özgürlüğünün Emredici Hukuk Kuralları Çerçevesinde Sınırlandırılması*. Ankara: Turhan Kitabevi.

Ecer, K., Güner, O., Çetin, M. (2021) *Avrupa Yeşil Mutabakatı ve Türkiye Ekonomisinin Uyum Politikaları*. İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi. Yıl: 2021, C. 9, S. 2, 125-144.

Erbayraktar, B. (2016). *Güvenli Elektronik İmza*. On İki Levha Yayıncılık.

Ercoskun, Ş. K. (2016). *Sözleşmenin İçeriğini Belirleme Özgürlüğü ve Bunun Genel Sınırı: TBK M. 27*. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 74 (2), 709-738.

Eren, F. (2022). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. 27. Bası. Ankara: Yetkin Yayınları.

Eroğlu, M. (2021). *Uygulamalı Rekabet Hukuku Seminerleri 2020*. İstanbul.

EuropeanEnvironmentalAgency. (2013). *Towards A GreenEconomyIn Europe-EU EnvironmentalPolicyTargetsandObjectives 2010-2050*. No 8/2013.

Falcıoğlu, M. Ö. (2004). *Türk Hukukunda Elektronik Satım Sözleşmesi ve Kuruluşu*. Ankara: Yetkin Yayınları.

Grabosch, R. (2021). *TheSupplyChainDueDiligenceAct*.

Gökalp, S. Suzan. (2022). *Paris Anlaşması ve Türkiye'ye Yansımaları*. InÜzeltürk S., Bozkurt K., Kulaç, D. (Eds), İklim Krizi ve Hukuk, Legal Yayıncılık.

Güner, E., Turan, E. S. (2017). *Yenilenebilir enerji kaynaklarının küresel iklim değişikliği üzerine etkisi*. Artvin Çoruh Üniversitesi Doğal Afetler Uygulama ve Araştırma Merkezi Doğal Afetler ve Çevre Dergisi. Cilt:3 Sayı:1 Sayfa:48-55 doi: 10.21324/dacd.285523.

Gürkaynak, G. (2022). *Rekabet Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Gürsel, İ. G. (2008) *İnsan Hakları, Çevre ve Anayasa*, TBB Dergisi, Sayı 75 199-208.

Gürsoy, K. T. (1950). *Hususi Hukukta ClausulaRebusSicStantibus (Emprevizyon Nazariyesi)*. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını. Ankara.

Hatemi, H., Gökyayla, E. (2011). *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Işintan, P. (2009). *Sözleşme Müzakereleri*. Yayınlanmış Doktora Tezi: Galatasaray Üniversitesi.

İmer-Ertunga, E., Seyhun, Ö. K. (2022). *Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması ve Türkiye'nin İhracatına Olası Etkileri*, Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi Cilt 13 Sayı 1. 1-13.

Kayhan, A. K. (2017). *Uluslararası Hukukta Atmosferin Korunması ve Devletlerin Sorumluluğu*. İstanbul. Onikilevha Yayıncılık.

Kayıhan, Ş., Ünlütepe, M. (2018). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. 6. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kayısoğlu, B., Diken, B. (2019). *Türkiye'de Yenilenebilir Enerji Kullanımının Mevcut Durumu ve Sorunları*. Tarım Makinaları Bilimi Dergisi 15 (2), 61-65.

Kiessling C., Alonso A. (2022). *Common but Differentiated Responsibilities Regarding Climate Change. Different Interpretations Within the Brazilian National Context*. JANUS.NET, e-journal of International Relations. 1647-7251 Vol. 13, No. 1.

Kiss, A., Shelton, D. (2007). *Guide To International Environmental Law*. Martinus Nijhoff Publishers.

Kumaş, K., İnan, O., Akyüz, A. Ö., Güngör, A. (2019). *Muğla Dalaman Havalimanı Uçaklardan Kaynaklanan Karbon Ayak İzinin Belirlenmesi*. Academic Platform -Journal of Engineering and Science. Cilt 7, Sayı, 2 291-297. doi:10.21541/apjes.466338.

Kuru, B. (2017). *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*. Ankara: Yetkin Yayınları.

Kurumsal Yönetim Tebliği (II-17.1). (2014). RG. 03.01.2014/28871.

Küçük, G., Yüce Dural, B. (2022). *Avrupa Yeşil Mutabakatı ve Yeşil Ekonomiye Geçiş: Enerji Senaryoları Üzerinden Bir Değerlendirme*. AÜSBD, C.22, 1. Sayı,2022, 137-156.

Narin, M. (2013). *Kyoto Protokolü Esneklik Mekanizması: Emisyon Ticareti*. International Conference On EurasianEconomies. 941-952.

Nomer, H. N. (2020). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. 17. Bası. İstanbul: Beta Basım Yayım.

NationalResearchCouncil. (2020). *ClimateChange: EvidenceandCauses: Update 2020*. Washington, DC: TheNationalAcademiesPress.

Oğuzman, K., Öz, M. T. (2015). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt-1*. 13. Bası. İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Oğuzman, K., Öz, M. T. (2016). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt-2*. 12. Bası. İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Oral, T. (2016). *Niyet Mektubu*. Türkiye Adalet Akademisi Dergisi. Yıl:7 Sayı:28.

Özgül, M. E. (2021). *Güvenli Elektronik İmza Sahibinin Hakları ve Yükümlülükleri*. İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 12 (2) 539-556. doi: 10.21492/inuhfd.884252.

Özer, G. Ç., Ersoy, Ç. (2021). *AB Yeşil Mutabakatı Paralelinde Türkiye'deki Gelişmeler ve Taslak İklim Yasası*.

Özer, G. Ç., Ersoy, Ç. (2021/2). *AB ve Almanya'daki Hukuki Gelişmeler ve Türkiye'ye Olası Etkileri*.

Rekabet Kurulu Kararı. Karar Sayısı: 09-33/727-167. Karar Tarihi: 15.7.2009.

Rowlands, I. H. (2012). *Atmosphereand Outer Space*.The Oxford Handbook of International EnvironmentalLaw. 316-334.

Saraç, S. (2013). *Türk Borçlar Kanunu'nda Tehlike Sorumluluğu*. 1. Baskı. Onikilevha Yayıncılık.

Sever, D. (2015). *Karbon Ticaretinin Türk Vergi Mevzuatı Çerçevesinde Değerlendirilmesi*. Yayınlanmış Doktora Tezi: Hacettepe Üniversitesi.

Sur, M. (2016). *Uluslararası Hukukun Esasları*. İstanbul. Beta Basım.

Şeker, Y., Şengür E. D. (2022). *Çevresel, Sosyal ve Kurumsal Yönetim (ESG) Performansı: Uluslararası Bir Araştırma*. Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi. 15 (2). 349-387.

Tayanç, M. (2022). *Güncel Gelişmeler Işığında İklim Değişikliğinin Dünyaya ve Türkiye'ye Etkileri*. InÜzeltürk S., Bozkurt K., Kulaç, D. (Eds), İklim Krizi ve Hukuk, Legal Yayıncılık.

Taşkın, Z. D. (2020). *Sözleşmenin Kurulması*. 1. Baskı. Onikilevha Yayıncılık.

Taşpolat, A. (1989). *Banka Garantileri*. İstanbul.

Tekinalp, G. (2009). *Milletlerarası Özel Hukuk- Bağlama Kuralları*. 2007 Tarihli MÖHUK Uyarınca Güncelleştirilmiş 10.Bası. İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Tekinay, S. S., Akman, S., Burcuoğlu, H., Altop, A. (1993). *Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. 7. Bası. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Akdeniz İhracatçı Birlikleri. (2021). *Avrupa Birliği Emisyon Ticareti Sistemi*. <https://www.akib.org.tr/tr/faaliyetler-avrupa-yesil-mutabakati-ab-emisyon-ticareti-sistemi.html> Erişim Tarihi: 13.02.2023.

Akgüç G., Dilek E. (2021/1). *Alman Tedarik Zinciri Yasası'nın Alman şirketlerine getirdiği yükümlülükler*. Rödl&Partners. <https://www.roedl.com.tr/tr/tema/yazilar/alman-tedarik-zinciri-yasasi-nin-alman-sirketlere-getirdigi-yukumlulukler> Erişim Tarihi: 5.03.2023.

Akgüç G., Dilek E. (2021/2). *Alman Tedarik Zinciri Yasası uyarınca Türk şirketlerinin alması gereken önlemler*. Rödl&Partners. <https://www.roedl.com.tr/tr/tema/yazilar/alman-tedarik-zinciri-yasasi-uyarinca-turk-sirketlerinin-almasi-gereken-onlemler> Erişim Tarihi: 5.03.2023.

Aksay, C. S., Ketenoğlu, O., Kurt, L. (2005). *Küresel Isınma ve İklim Değişikliği*. Selçuk Üniversitesi Fen Fakültesi Fen Dergisi, 1 (25), 29-42. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sufefd/issue/23134/247140>.

Aktan, C. C. (2013). *Kurumsal Şirket Yönetimi*. Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 5 (1), 150-161. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/oybd/issue/16341/333493> Erişim Tarihi: 10.04.2023.

Alman Tedarik Zincirinde Özen Yükümlülüğü Yasası. (2021). <https://www.dtr-ihk.de/tr/bilgi-koesesi/tedarik-zincirlerinde-gerekli-oezeni-goesterme-yuekuemlueluegue-kanunu->
[lksg#:~:text=Tedarik%20Zincirlerinde%20Gerekli%20Özeni%20Gösterme%20Yükümlü](https://www.dtr-ihk.de/tr/bilgi-koesesi/tedarik-zincirlerinde-gerekli-oezeni-goesterme-yuekuemlueluegue-kanunu-)
[lülüğü%20Kanunu%20\(LkSG\),-](https://www.dtr-ihk.de/tr/bilgi-koesesi/tedarik-zincirlerinde-gerekli-oezeni-goesterme-yuekuemlueluegue-kanunu-)
[Şirketlerin%2C%20tedarik%20zincirinde&text=22.07.2021%20tarihinde%20beyan%20e](https://www.dtr-ihk.de/tr/bilgi-koesesi/tedarik-zincirlerinde-gerekli-oezeni-goesterme-yuekuemlueluegue-kanunu-)
[dilen,yasal%20çerçeveyi%20ve%20gereklilikleri%20belirlemektedir.](https://www.dtr-ihk.de/tr/bilgi-koesesi/tedarik-zincirlerinde-gerekli-oezeni-goesterme-yuekuemlueluegue-kanunu-) Erişim Tarihi: 13.03.2023.

Altıparmak Hukuk. (2022). *Basın Bilgi Notu Marmara Gölü Davasında Yürütmenin Durdurulması Kararı*. <https://altiparmakhukuk.org/basin-duyurusu> Erişim Tarihi: 2.04.2023.

Baysal, U., Ersoy, Ç. *Alman Tedarik Zincirleri Özen Yükümlülükleri Kanunu (Lieferkettensorgfaltspflichtengesetz) ve Türkiye'deki Çalışma İlişkilerine Etkileri*. Sicil İş Hukuku Dergisi, (48), 72 - 83. <https://sicil.mess.org.tr/Media/Uploads/sicil-48-74-85.pdf> Erişim Tarihi: 11.04.2023.

Başar, D. (2021). *Çevreyi Kirletenin Sorumluluğunun Hukuki Niteliği ve Çevre Sorumluluk Hukukunda Sorumluluk Sebeplerinin Yarışması*. Türkiye Adalet Akademisi Dergisi. (46), 145-170. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/taad/issue/61178/909777> Erişim Tarihi: 20.04.2023.

Biçkin, İ. (2006). *Elektronik İmza ve Elektronik İmza ile İlgili Yasal Düzenlemeler*. TBB Dergisi, Sayı 63 109-125. <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/ViewPDF-elektronik-imza-ve-elektronik-imza-ile-ilgili-yasal-duzenlemeler-210> Erişim Tarihi: 27.04.2023.

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi. (1992). https://unfccc.int/sites/default/files/convention_text_with_annexes_english_for_posting.pdf Erişim Tarihi: 10.1.2023.

Birleşmiş Milletler Örgütü Anlaşması. (1945). https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2212020141836bm_01.pdf Erişim Tarihi: 30.12.2022.

Bodansky, D. (2016). *The Legal Character of the Paris Agreement*. Review of European, Comparative, and International Environmental Law (RECIEL). https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2735252 Erişim Tarihi: 11.01.2023.

Bozlağan, R. (2005). *Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı*. Journal of SocialPolicyConferences, 0 (50), 1011-1028.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusskd/issue/891/9943> Erişim Tarihi: 10.03.2023.

Çevre ve Orman Bakanlığı. (2008). *Kyoto Protokolü Esneklik Mekanizmaları ve Diğer Uluslararası Emisyon Ticareti Sistemleri Özel İhtisas Komisyonu Raporu*.
https://www.researchgate.net/publication/291346384_Kyoto_Protokolu_Esneklik_Mekanizmaları_ve_Diger_Uluslararası_Emisyon_Ticareti_Sistemleri Erişim Tarihi: 11.03.2023.

Durmaz, T., (2015) *Avrupa Birliği Enerji Politikaları*.
https://www.academia.edu/30973014/Avrupa_Birli%C4%9Fi_Enerji_Politikalar%C4%B1_I_Taner_Durmaz Erişim Tarihi: 10.03.2023.

EuropeanCommission. (t.y.). *TheJustTransitionMechanism: making sure noone is leftbehind*.
https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/finance-and-green-deal/just-transition-mechanism_en Erişim Tarihi: 8.02.2023.

EuropeanCommission. (t.y./2). *CarbonBorderAdjustmentMechanism: QuestionsandAnswers*.
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_21_3661 Erişim Tarihi: 8.02.2023.

EuropeanCommission. (2000). *Towards a EuropeanStrategyforthe Security of EnergySupply, GreenPaper*.
<https://op.europa.eu/s/n77E> Erişim Tarihi: 10.02.2023.

EuropeanCommission. (2006). *A EuropeanStrategyforSustainable, CompetitiveandSecureEnergy, GreenPaper*.
https://europa.eu/documents/comm/green_papers/pdf/com2006_105_en.pdf Erişim Tarihi: 10.02.2023.

Federal Ministry of Labour and Social Affairs. (t.y.). *Supply Chain Act - Act on Corporate Due Diligence Obligations in Supply Chains*. <https://www.csr-in-deutschland.de/EN/Business-Human-Rights/Supply-Chain-Act/supply-chain-act.html>

Erişim Tarihi: 5.03.2023.

Forbes. (2020). Demystifying ESG: Its History & Current Status. <https://www.forbes.com/sites/betsyatkings/2020/06/08/demystifying-esg-its-history--current-status/?sh=867bafc2cdd3> Erişim Tarihi: 21.2.2023.

Global Compact Network Türkiye. (t.y.). *Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları*. <https://www.globalcompactturkiye.org/surdurulebilir-kalkinma-amaclari/> Erişim Tarihi: 21.04.2023.

Herren, S. (2020). *ESG Nedir? ESG Yatırımının Gezegenimiz ve İşletmeler İçin Beş Faydası*. Redshift. <https://redshift.autodesk.com.tr/esg-nedir/> Erişim Tarihi: 20.04.2023.

Hundt, R. (2019). *Companies colluding to fight climate change don't need to worry about antitrust laws*. The Washington Post. <https://www.washingtonpost.com/opinions/2019/09/11/companies-colluding-fight-climate-change-dont-need-worry-about-antitrust-laws/> Erişim Tarihi: 25.04.2023.

IPCC. (2007). *Climate Change 2007: Synthesis Report*. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change [Core Writing Team, Pachauri, R.K and Reisinger, A. (eds.)]. IPCC, Geneva, Switzerland, 104.

International Chamber of Commerce. (2019). *ADR Commission Report on Resolving Climate Change Related Disputes through Arbitration and ADR*. <https://iccwbo.org/news-publications/arbitration-adr-rules-and-tools/icc-arbitration-and->

[adr-commission-report-on-resolving-climate-change-related-disputes-through-arbitration-and-adr/](#) Erişim Tarihi: 27.04.2023.

İklim Haber. (2017). *CAT'in Türkiye Notu: "Kritik Derecede Yetersiz"*. <https://www.iklimhaber.org/catin-turkiye-notu-kritik-derecede-yetersiz/> Erişim Tarihi: 24.02.2023.

İklim Haber. (2020). *Hollanda'nın Dev Emeklilik Fonu Karbon Ayakizini Azaltacak*. <https://www.iklimhaber.org/hollandanin-dev-emeklilik-fonu-karbon-ayazini-azaltacak/> Erişim Tarihi: 26.02.2023.

İklim Şurası. (2022). *Şûranın Amacı ve Hedefleri*. <https://iklimsurasi.gov.tr/sayfa/sûranin-amaci-ve-hedefleri> Erişim Tarihi: 27.04.2023.

Karbonsuz Uçuş. (t.y.). *Karbon Hesaplayıcı*. Groovy Technologies Ltd. <https://karbonsuzucus.com/ucus-hesapla> 20.04.2023 tarihinde alınmıştır.

Kayhan A. K. (2018). *Uluslararası Hukukta İnsanlığın Ortak Kaygısı Kavramı*. Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2018/1, 221-247. <http://dosya.gsu.edu.tr/Sayfalar/2018/7/gsuhfd-2018-1-330.pdf> Erişim Tarihi: 30.12.2022.

Knowww. (t.y.). *Introduction -Turning an Urgent Challenge Into a Unique Opportunity (Chapter 1., EuropeanGreenDeal)*. <https://knowww.eu/nodes/5df2027452510fae45cc5b7b> Erişim Tarihi: 24.02.2023.

Koç Holding. (2021). *Koç Holding, iklim kriziyle mücadele yolunda ve 2050 karbon nötr hedefine yönelik "karbon dönüşüm programı"nı başlattı*. www.koc.com.tr/medya-merkezi/haberler/2021/koc-holding-karbon-donusum-programini-baslatti Erişim Tarihi: 5.03.2023.

Kurtkal, H. Ç. (2021). *Ulaşım Nedeniyle Ortaya Çıkan Karbon Ayak İzi Nasıl Telafi Edilir?* <https://www.plumemag.com/ulasim-nedeniyle-ortaya-cikan-karbon-ayak-izi-nasil-telafi-edilir/> Erişim Tarihi: 22.06.2023.

Loyens&Loeff. (2023). *ESG: Key Legal Considerations*. <https://www.loyensloeff.com/esg-litigation-new-version--february-2023---print.pdf> Erişim Tarihi: 21.06.2023.

Obergassel, W., Arens, C., Mersmann, F., Hermwille, L., Ott, H., Wag-Helmreich, H., Kreibich, N. (2016). *Phoenix From The Ashes — An Analysis Of The Paris Agreement To The United Nations Framework Convention On Climate Change*. Wuppertal Institute For Climate, Environment and Energy. https://www.researchgate.net/publication/291971431_Phoenix_From_The_Ashes_-_An_Analysis_Of_The_Paris_Agreement_To_The_United_Nations_Framework_Convention_On_Climate_Change Erişim Tarihi: 16.01.2023.

Özdemir Kocasakal, H. (2010). *Sözleşmelere Uygulanacak Hukukun Möhük M. 24 Çerçevesinde Tespiti ve Üçüncü Devletin Doğrudan Uygulanan Kuralları*. Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 30 (1-2), 27-62. <https://dergipark.org.tr/pub/iuhmohb/issue/9398/117744> Erişim Tarihi: 30.03.2023.

Öztürk, Y. Z. (2022). *Alman Tedarik Zinciri Yasası Yürürlüğe Girdi*. Erdem&Erdem. <https://www.erdem-erdem.av.tr/bilgi-bankasi/alman-tedarik-zinciri-yasasi-yururluge-girdi> Erişim Tarihi: 11.04.2023.

Paslı, A. (2013). *“Compliance” Kavramının Anonim Ortaklıklar Hukukundaki Anlamı ve Sorumluluk Sistemine Etkisi*. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 71 (2) 317-334. <https://dergipark.org.tr/pub/iuhfm/issue/9189/115249> Erişim Tarihi: 11.04.2023.

Rekabet Kurumu. (t.y.). *Yatay Anlaşmalar (Sınırlamalar)*. <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Sayfa/Yayinlar/rekabet-terimleri-sozlugu/terimler-listesi?icerik=0e7de0db-82e8-4ae2-bdcb-8e86444df609> Erişim Tarihi: 25.04.2023.

Rekabet Kurumu. (t.y.). *Dikey Anlaşmalar*. <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Sayfa/Yayinlar/rekabet-terimleri-sozlugu/terimler-listesi?icerik=416e73e5-8ef7-484e-8e55-d4fb280f3aef> Erişim Tarihi: 24.04.2023.

Rekabet Kurumu. (2013). *Yatay İşbirliği Anlaşmaları Hakkında Kılavuz*. Kabul Tarihi:30.4.2013 Karar Sayısı: 13-24/326-RM(6). <https://www.rekabet.gov.tr/Dosya/kilavuzlar/yatay-ismirligi-anlasmalari-hakkinda-kilavuz1.pdf> Erişim Tarihi: 2.05.2023.

Rekabet Kurumu. (2014). *Rekabet Değerlendirmesi Rehberi*. Kabul Tarihi:20.08.2014 Karar Sayısı:14-29/609. <https://www.rekabet.gov.tr/Dosya/kilavuzlar/rekabet-degerlendirmesi-rehberil.pdf> Erişim Tarihi: 2.05.2023.

Samora, R. (2019). *Brazilfarmerspushtraderstoend Amazon soy moratorium*. Reuters. <https://www.reuters.com/article/us-brazil-soybeans-moratorium/brazil-farmers-push-traders-to-end-amazon-soy-moratorium-idUKKBN1XF2J6?edition-redirect=uk> Erişim Tarihi: 25.04.2023.

Slaughter, A. (2015). *The Paris Approach to Global Governance*. Project Syndicate. <https://www.project-syndicate.org> Erişim Tarihi: 23.04.2023.

Sermaye Piyasası Kurulu. (2020). *Sürdürülebilirlik İlkeleri Uyum Çerçevesi*. <https://spk.gov.tr/data/63a17b1a8f95db0fa40e3309/surdurulebilirlik%20ilkeleri%20uyum%20cercevesi.pdf> Erişim Tarihi: 16.03.2023.

Tobbiletişim. (2022). *Alman Tedarik Zinciri Özen Yükümlülüğü Yasası Ortak Bilgilendirme Semineri* [Video]. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=DpjiGDMcV0I> Erişim Tarihi: 13.04.2023.

Türkeş, M. (2008). *Küresel iklim değişikliği nedir? Temel kavramlar, nedenleri, gözlenen ve öngörülen değişiklikler*. İklim Değişikliği ve Çevre, 1 (1), 26-37. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/idec/issue/36965/450247>.

Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı Stratejik Odak Çalışma Komisyonu. (2022). *Sorumlu Yatırımcılık / ESG Perspektifinden Sürdürülebilirlik ve Kuruluşlar İçin Genel Bir Çerçeve*. <https://www.ttgvg.org.tr/tr/haber/461> Erişim Tarihi: 3.04.2023.

Türkiye Barolar Birliği. (t.y.). *35/A Nedir?*. <https://sertifikaliegitimler.barobirlik.org.tr/OtuzBesA/> Erişim Tarihi: 2.04.2023.

Türkonfed. (2022). *2053 Net Sıfır: Türkiye'nin Geleceğe Yolculuğu*. <https://turkonfed.org/tr/detail/3687/2053-net-sifir-turkiyenin-gelecege-yolculugu> Erişim Tarihi: 11.05.2023.

TheChanceryLane Project. (2020). *GreenTerminationProvision (Short Form)*. <https://chancerylaneproject.org/climate-clauses/carbon-termination-short-form/> Erişim Tarihi: 2.05.2023.

TheChanceryLane Project. (2020). *CarbonContractClausesforEnvironmentalPerformance, andAssociatedIncentivesandRemedies*. <https://chancerylaneproject.org/climate-clauses/carbon-performance-clauses/> Erişim Tarihi: 5.04.2023.

TheChanceryLane Project. (2021). *Auditing WaterUsage in SupplyChains*. <https://chancerylaneproject.org/climate-clauses/auditing-water-usage-in-supply-chains/> Erişim Tarihi: 5.03.2023.

TheChanceryLane Project. (2021) *'Coolerplate' Clauses (ClimateAlignedBoilerplate)*.
<https://chancerylaneproject.org/climate-clauses/cooler-plate-clauses-climate-aligned-boilerplate/> Erişim Tarihi: 5.03.2023.

TheChanceryLane Project. (2022). *GreenFuelRequirementandTerminationforGreener Carrier orShipper (Maritime)*.<https://chancerylaneproject.org/climate-clauses/green-fuel-requirement-and-termination-for-greener-carrier-or-shipper-maritime/> Erişim Tarihi: 5.03.2023.

The Global Impact. (2004). *WhoCaresWins*,https://www.unepfi.org/fileadmin/events/2004/stocks/who_cares_wins_global_compact_2004.pdf Erişim Tarihi: 11.03.2023.

The Global Impact. (2018). *Sorumlu Yatırım İlkeleri*.<https://www.borsaistanbul.com/Files/pri-guide-in-turkish.pdf> Erişim Tarihi: 13.03.2023.

Türkiye Bilimler Akademisi Raporlar Dizisi – TÜBA. (2011). *Türkiye Açısından Dünyada İklim Değişikliği*. Sayı: 22. Ankara. <https://www.tuba.gov.tr/tr/yayinlar/suresiz-yayinlar/raporlar/turkiye-acisindan-dunyada-iklim-degisikligi-1> Erişim Tarihi: 1.02.2023.

Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı Stratejik Odak Çalışma Komisyonu. (2022). *Sorumlu Yatırımcılık / ESG Perspektifinden Sürdürülebilirlik ve Kuruluşlar İçin Genel Bir Çerçeve*.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (t.y.). *Çevre, İklim Değişikliği ve Suya Dair Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri*. <https://www.mfa.gov.tr/surdurulebilir-kalkinma.tr.mfa> Erişim Tarihi: 20.04.2023.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (t.y./2). *Paris Anlaşması*. <https://www.mfa.gov.tr/paris-anlasmasi.tr.mfa> Erişim Tarihi: 4.02.2023.

T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2020). *Doğu Marmara Kağıt Sektör Raporu*.<https://www.kalkinmakutuphanesi.gov.tr/assets/upload/dosyalar/kagit-raporu.pdf>

Erişim Tarihi: 16.04.2023.

T.C. Ticaret Bakanlığı Gümrükler Genel Müdürlüğü. (2019). *Elektronik Teminat Mektubu Uygulama Kılavuzu* (E-Teminat

Kılavuzu).https://www.mergumder.org.tr/_yuklenenDosyalar/_dernekDuyurulari/e_Teminat_Mektubu_Uyg_Kilavuzu.pdf Erişim Tarihi: 15.04.2023.

T.C. Ticaret Bakanlığı. (t.y.). *Avrupa Yeşil Mutabakatı*.<https://ticaret.gov.tr/dis-liskiler/yesil-mutabakat/avrupa-yesil-mutabakati> Erişim Tarihi: 21.03.2023.

T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (t.y.). *Kyoto Protokolü*.<https://iklim.gov.tr/kyoto-protokolu-i-35> Erişim Tarihi: 1.02.2023.

T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (t.y./2). *Paris Anlaşması*.<https://iklim.gov.tr/paris-anlasmasi-i-34> Erişim Tarihi: 18.04.2023.

T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (t.y./3). *ÇED nedir?*.<https://usak.csb.gov.tr/ced-nedir-i-1672#> Erişim Tarihi: 19.04.2023.

T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (t.y./4). *Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı 'nın Tarihçesi*. <https://www.csb.gov.tr/tarihcemiz-i-7012> Erişim Tarihi: 2.02.2023.

T.C. Ticaret Bakanlığı Ülke Grupları ile İhracat Oranları Raporu. (2021).
[ticaret.gov.tr/data/5d63d89d13b8762f7c43a738/9-](https://ticaret.gov.tr/data/5d63d89d13b8762f7c43a738/9-Ulke%20Gruplari%20ile%20Ihracat.pdf)

[Ulke%20Gruplari%20ile%20Ihracat.pdf](https://ticaret.gov.tr/data/5d63d89d13b8762f7c43a738/9-Ulke%20Gruplari%20ile%20Ihracat.pdf) Erişim Tarihi: 30.04.2023.

Understanding Global Change. (t.y.). *Burning of fossil fuels*. <https://ugc.berkeley.edu/background-content/burning-of-fossil-fuels/> Erişim Tarihi: 11.12.2022.

United Nations Department of Political and Peacebuilding Affairs. (2022). *The Implications of Climate Change for Mediation and Peace Processes*. https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/DPPA_Practice_Note-The_Implications_of_Climate_Change_for_Mediation_and_Peace_Processes.pdf Erişim Tarihi: 27.04.2023.

United Nations Climate Change. (t.y.). *Status of Ratification of the Convention*. <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-convention/status-of-ratification-of-the-convention> Erişim Tarihi: 14.01.2023.

United Nations Climate Change. (t.y./2). *What is the Kyoto Protocol?* https://unfccc.int/kyoto_protocol Erişim Tarihi: 1.02.2023.

United Nations Climate Change. (t.y./3). *Conference of the Parties (COP)*. <https://unfccc.int/process/bodies/supreme-bodies/conference-of-the-parties-cop> Erişim Tarihi: 11.05.2023.

United Nations. (1987). *Report of the World Commission on Environment and Development, Our Common Future*. <https://www.are.admin.ch/are/en/home/media/publications/sustainable-development/brundtland-report.html> Erişim Tarihi: 2.02.2023.

United Nations General Assembly. (1992). *Report of the United Nations Conference On Environment and Development*. A/Conf.151/26 (Vol. I), 1992, Principle 1. https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_CONF.151_26_Vol.I_Declaration.pdf Erişim Tarihi: 15.04.2023.

United Nations Global Impact. (2021). *PrinciplesforResponsibleInvestment*.
<https://www.unpri.org/download?ac=10948> Erişim Tarihi: 13.04.2023.

Value Research. (2021). *The rise of ESG investing*.
<https://www.valueresearchonline.com/stories/49015/the-rise-of-esg-investing/> Erişim
Tarihi: 21.02.2023.

World Meteorological Organization. (2020). *State of the Global Climate 2020*. WMO-No:
126. https://library.wmo.int/doc_num.php?explnum_id=10618 Erişim Tarihi: 11.12.2022.

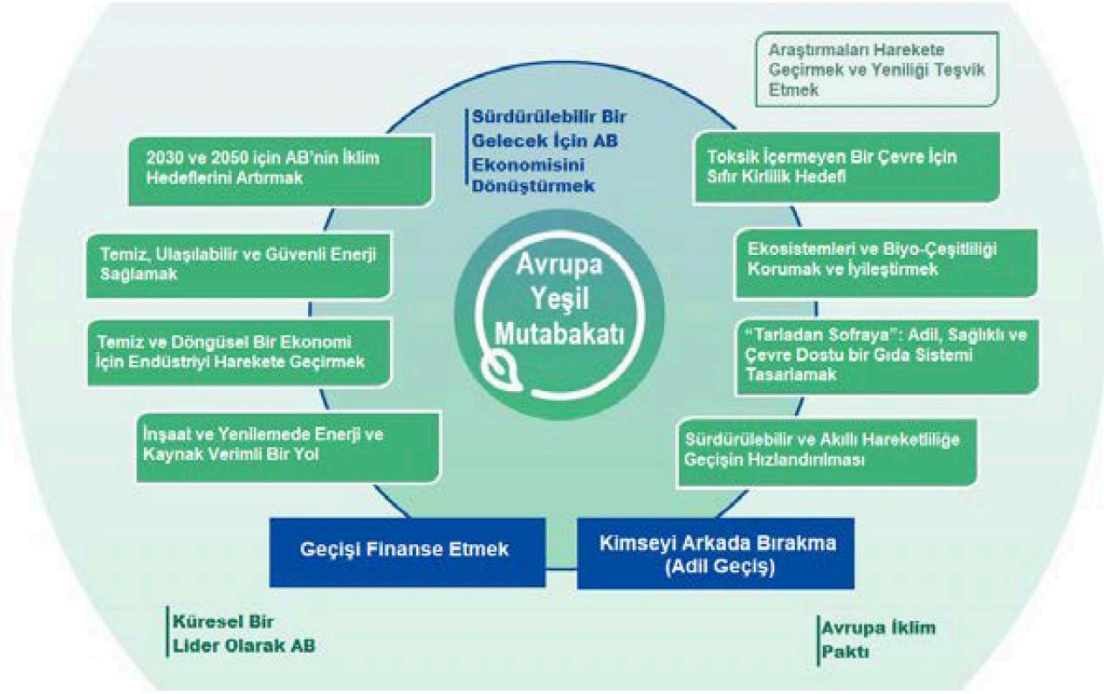
Yorğan, A. (2009). *Avrupa Birliği'nin Enerji Politikası ve Türkiye'ye Etkileri*. Bilge
Strateji, Cilt 1, Sayı 1.

Yorulmaz, B. (2022). *Kurumsal sürdürülebilirlik veya ESG şirketler için lüks mü yoksa
ihtiyaç mı? Yeşil Büyüme*. [https://yesilbuyume.org/kurumsal-surdurubilirlik-veya-esg-
sirketler-icin-luks-mu-yoksa-ihtiyac-mi/](https://yesilbuyume.org/kurumsal-surdurubilirlik-veya-esg-sirketler-icin-luks-mu-yoksa-ihtiyac-mi/) Erişim Tarihi: 21.04.2023.

NOT: Bu ön baskı, hakem/bilirkişi tarafından onaylanmamış yeni araştırmaları bildirir ve bu alanda birden fazla uzmana danışılmadan kaynak bilgi olarak kullanılmamalıdır.

Şekiller

Şekil 1. Yeşil Mutabakatın Hedefleri

Şekil 2. Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar

NOT: Bu ön baskı, hakem/bilirkişi tarafından onaylanmamış yeni araştırmaları bildirir ve bu alanda birden fazla uzmana danışılmadan kaynak bilgi olarak kullanılmamalıdır.

Sürdürülebilir Kalkınma İçin KÜRESEL AMAÇLAR

Şekil 3. ESG Kriterleri

